



Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 12 juli 2012*

”Direktiv 2002/20/EG — Elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster — Auktorisation — Artikel 13 — Avgifter för nyttjanderätter och rättigheter att installera faciliteter”

I de förenade målen C-55/11, C-57/11 och C-58/11,

angående beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, från Tribunal Supremo (Spanien), av den 28 och den 29 oktober, samt den 3 november 2010, som inkom till domstolen den 7 februari 2011, i målen

Vodafone España SA

mot

Ayuntamiento de Santa Amalia (C-55/11),

Ayuntamiento de Tudela (C-57/11),

och

France Telecom España SA

mot

Ayuntamiento de Torremayor (C-58/11),

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna K. Schiemann, L. Bay Larsen, C. Toader och E. Jarašiūnas (referent),

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 18 januari 2012,

* Rättegångsspråk: spanska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Vodafone España SA, genom M. Muñoz de Juan, E. Gardeta González, J. Viloría Gutiérrez och J. Buendía Sierra, abogados,
- France Telecom España SA, genom E. Zamarriego Santiago, M. Muñoz de Juan et J. Buendía Sierra, abogados,
- Ayuntamiento de Tudela, genom T. Quadra-Salcedo Fernández del Castillo och J. Zornoza Pérez, abogados,
- Spaniens regering, genom M. Muñoz Pérez och S. Centeno Huerta, båda i egenskap av ombud,
- Polens regering, genom M. Szpunar, i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom G. Braun och F. Jimeno Fernández, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 22 mars 2012 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/20/EG av den 7 mars 2002 om auktorisation för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (auktorisationsdirektiv) (EGT L 108, s. 21).
- 2 Den ena begäran har framställts i ett mål mellan Vodafone España SA (nedan kallat Vodafone España) och Ayuntamiento de Santa Amalia (C-55/11), den andra i ett mål mellan Vodafone España SA och Ayuntamiento de Tudela (C-57/11) och den tredje i ett mål mellan France Telecom España SA (nedan kallat France Telecom España) och Ayuntamiento de Torremayor (C-58/11). Målen rör avgifter som dessa båda företag har ålagts för exklusivt och särskilt nyttjande av ytor på och under kommunal egendom.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätten

- 3 I artikel 11 i Europaparlamentets och rådets direktiv 97/13/EG av den 10 april 1997 om gemensamma ramar för allmän auktorisation och individuella tillstånd på teletjänstområdet (EGT L 117, s. 15), föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna skall säkerställa att de avgifter som tas ut av företag som en del av auktorisationsförfarandena endast är avsedda att täcka administrativa kostnader i samband med utfärdande, handläggning, kontroll och tillsyn av de tillämpliga individuella tillstånden. Avgifterna för individuella tillstånd skall stå i rimlig proportion till det utförda arbetet och offentliggöras på ett lämpligt och tillräckligt specificerat sätt, så att denna information är lätt tillgänglig.

2. Trots vad som anges i punkt 1 får medlemsstaterna, när det gäller användning av knappa resurser, tillåta sina nationella regleringsmyndigheter att införa avgifter som avspeglar behovet av att säkerställa ett optimalt utnyttjande av dessa resurser. Avgifterna skall vara icke-diskriminerande och särskild hänsyn skall tas till behovet av att främja utvecklingen av innovativa tjänster och konkurrens.”

4 Direktiv 97/13 har upphävts genom artikel 26 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/21/EG av den 7 mars 2002 om ett gemensamt regelverk för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (ramdirektiv) (EGT L 108, s. 33) (nedan kallat ramdirektivet).

5 Artikel 11.1 i ramdirektivet har följande lydelse:

”När en behörig myndighet överväger

— ansökan om beviljande av rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom för ett företag som godkänts för tillhandahållande av allmänna kommunikationsnät, eller

...

skall medlemsstaterna säkerställa att myndigheten

— fattar beslut på grundval av öppet redovisade och allmänt tillgängliga förfaranden som tillämpas utan diskriminering och utan dröjsmål, och

— följer principerna om öppenhet och icke-diskriminering när den knyter villkor till sådana rättigheter.

...”

6 I artikel 12 i ramdirektivet föreskrivs följande:

”1. Om ett företag som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät enligt nationell lagstiftning har rätt att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom, eller om det får utnyttja ett förfarande för att expropria eller använda egendom, skall de nationella regleringsmyndigheterna främja gemensamt utnyttjande av sådana faciliteter eller egendom.

2. Medlemsstaterna får, särskilt när företagen saknar andra möjliga utvägar genom att miljö, folkhälsa eller allmän säkerhet behöver skyddas eller genom att mål för fysisk planering behöver uppnås, föreskriva gemensamt utnyttjande av faciliteter eller egendom (inbegripet fysisk samlokalisering) för ett företag som driver ett elektroniskt kommunikationsnät eller vidta åtgärder för att underlätta samordningen av offentliga arbeten endast efter skälig tid av offentligt samråd under vilket alla berörda parter måste ges tillfälle att yttra sig. Sådana föreskrifter om gemensamt utnyttjande eller samordning får innehålla regler för fördelning av kostnaderna för det gemensamma utnyttjandet av faciliteterna eller egendomen.”

7 I skälen 30–32 i auktorisationsdirektivet anges följande:

”30. Administrativa avgifter får åläggas leverantörer av elektroniska kommunikationstjänster för att finansiera den nationella regleringsmyndighetens arbete med att administrera auktorisationssystemet och bevilja nyttjanderätten. Avgifterna bör begränsas till att omfatta de faktiska administrativa kostnaderna för arbetet. Det bör därför finnas insyn i de nationella regleringsmyndigheternas intäkter och kostnader genom årliga rapporter om summan av de uttagna avgifterna och de administrativa kostnaderna. Företagen kan då kontrollera att de administrativa kostnaderna och avgifterna är i balans.

31. System för administrativa avgifter bör inte leda till snedvridning av konkurrensen eller hinder för inträde på marknaden. Med ett system för allmän auktorisation blir det inte längre möjligt att hänföra administrativa kostnader och därmed avgifter till enskilda företag, utom för beviljande av nyttjanderätter till nummer, radiofrekvenser och rätt att installera faciliteter. Alla eventuella

administrativa avgifter bör följa principerna i ett system för allmän auktorisation. Ett exempel på ett rättvist, enkelt och öppet alternativ till dessa kriterier för avgiftsfördelning kan vara en omsättningsrelaterad fördelningsnyckel. Om de administrativa avgifterna är mycket låga kan det också vara lämpligt med schablonavgifter eller schablonmässigt beräknade avgifter med ett omsättningsrelaterat inslag.

32. Utöver de administrativa avgifterna kan avgifter för nyttjanderätter tas ut för användningen av radiofrekvenser och nummer för att säkerställa att dessa resurser används på ett optimalt sätt. Sådana avgifter bör inte hindra utvecklingen av innovativa tjänster och konkurrens på marknaden. Detta direktiv påverkar inte det ändamål för vilket avgifter för nyttjanderätter används. Sådana avgifter får exempelvis användas för att finansiera verksamhet vid de nationella regleringsmyndigheterna som inte kan täckas av administrativa avgifter. Vid urvalsförfaranden som bygger på konkurrens eller jämförelse, och när avgifter för nyttjanderätter av radiofrekvenser helt eller delvis består av ett engångsbelopp, bör betalningsmöjligheter erbjudas som säkerställer att sådana avgifter inte i praktiken leder till att urvalet sker på grundval av kriterier som inte har något samband med målet att säkerställa optimal användning av radiofrekvenser. Kommissionen kan regelbundet offentliggöra jämförande undersökningar med tanke på bästa praxis i fråga om tilldelning av radiofrekvenser, tilldelning av nummer eller beviljande av ledningsrätt.”
- 8 I artikel 13 i auktorisationsdirektivet, som har rubriken ”Avgifter för nyttjanderätter och rättigheter att installera faciliteter”, föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna får låta den berörda myndigheten införa avgifter för nyttjanderätter till radiofrekvenser eller nummer eller för rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom, varvid avgifterna skall beakta behovet av en optimal användning av dessa resurser. Medlemsstaterna skall säkerställa att avgifterna är sakligt motiverade, öppet redovisade, icke-diskriminerande och proportionella till det avsedda syftet, och att de tar hänsyn till de mål som avses i artikel 8 i [ramdirektivet].”

- 9 I artikel 12.1 första stycket i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/19/EG av den 7 mars 2002 om tillträde till och samtrafik mellan elektroniska kommunikationsnät och tillhörande faciliteter (tillträdesdirektiv) (EGT L 108, s. 7), anges följande:

”En nationell regleringsmyndighet får i enlighet med artikel 8 införa skyldigheter för operatörer att uppfylla rimliga krav på tillträde till och användning av specifika nätdelar och tillhörande faciliteter, bl.a. i situationer då den nationella regleringsmyndigheten anser att ett nekat tillträde eller orimliga villkor med liknande verkan skulle hindra uppkomsten av en hållbar konkurrensutsatt marknad på slutkundens nivå eller att det inte skulle ligga i slutanvändarnas intresse.”

Spansk rätt

- 10 Genom allmän lag nr 32/2003 om telekommunikationer (Ley 32/2003 General de Telecomunicaciones) av den 3 november 2003 (BOE nr 264 av den 4 november 2003, s. 38890) införlivades, enligt vad som anförs i skälen däri, samtliga direktiv på området för telekommunikationer som antogs år 2002 med den spanska rättsordningen. Bland dessa direktiv återfinns auktorisationsdirektivet.
- 11 Artikel 49 i den ovannämnda lagen har följande lydelse:

”1. Operatörer och innehavare av nyttjanderätter till radiofrekvenser och nummer är betalningsskyldiga för de föreskrivna avgifterna.

2. Avgifterna ska täcka

- a) administrativa kostnader för lagstiftningsarbete som inbegriper utarbetande och genomförande av sekundärrätt och förvaltningsbeslut, t.ex. beslut om tillträde och samtrafik,
- b) administrativa kostnader för förvaltning, kontroll och genomförande av det system som föreskrivs i denna lag,
- c) administrativa kostnader för förvaltning, kontroll och genomförande av nyttjanderätter till offentlig egendom, radiofrekvenser eller nummer,
- d) kostnader i samband med administrationen av de meddelanden som avses i artikel 6 i denna lag,
- e) kostnader för internationellt samarbete, harmonisering, standardisering och marknadsanalys.

3. Med förbehåll för vad som föreskrivs i punkt 2 ovan syftar de avgifter som tas ut för nyttjandet av radiofrekvenser, nummer och den offentliga egendom som behövs för att installera elektroniska kommunikationsnät till att säkerställa att dessa resurser utnyttjas optimalt med hänsyn till såväl värdet på den egendom som får nyttjas som till resursernas knapphändighet. Avgifterna ska vara sakligt motiverade, öppet redovisade, icke-diskriminerande och proportionella till det avsedda syftet. Avgifterna ska vidare främja uppfyllandet av de lagstadgade mål och principer som fastställs i artikel 3 i enlighet med de villkor som fastställs i lagstiftningen.

4. Avgifterna enligt ovanstående punkter ska åläggas på ett objektivt, öppet redovisat och proportionellt sätt, så att de administrativa tilläggskostnaderna och de därmed sammanhängande avgifterna minimeras.

5. Ministerio de Ciencia y Tecnología (ministerium för vetenskap och teknologi), Comisión del Mercado de las Telecomunicaciones (kommittén för telekommunikationsmarknaden), Agencia Estatal de Radiocomunicaciones (statlig myndighet för radiokommunikationer) och de regionala myndigheter som förvaltar och driver in de avgifter som avses i punkt 2 i denna artikel, ska årligen offentliggöra en översikt över de administrativa kostnader som motiverar avgifterna och den sammanlagda summan av uppburna avgifter.”

- 12 I artikel 20.1 och 20.3 i kungligt lagdekret nr 2/2004 om konsolidering av lagen om kommunernas ekonomiska förvaltning (Real Decreto Legislativo 2/2004, por el que se aprobó el texto refundido de la Ley Reguladora de las Haciendas Locales) av den 5 mars 2004 (BOE nr 59 av den 9 mars 2004, s. 10284) föreskrivs att kommunala myndigheter får införa avgifter för exklusivt eller särskilt nyttjande av kommunal egendom, och närmare bestämt ytor på, under och över kommunens allmänna vägar.

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 13 Av besluten om hänskjutande följer att flera kommuner i Spanien, däribland Ayuntamiento de Santa Amalia, Ayuntamiento de Tudela och Ayuntamiento de Torremayor, i enlighet med den spanska lagstiftningen har antagit avgiftsförordningar som innebär att företagen är skyldiga att betala en avgift för exklusivt och särskilt nyttjande av kommunal egendom för att tillhandahålla tjänster för anskaffning av allmänt intresse. Detta gäller oavsett om dessa företag äger de anläggningar som är nödvändiga för att tillhandahålla dessa tjänster och som rent fysiskt finns på detta område. Tillhandahållande av mobila teletjänster återfinns bland de tjänster som är avgiftsbelagda enligt dessa avgiftsförordningar.
- 14 Vodafone España och France Telecom España är teleoperatörer och tillhandahåller mobila teletjänster i Spanien.

- 15 Vodafone España väckte talan vid Tribunal Superior de Justicia de Navarra (högsta domstolen i autonoma regionen Navarra) respektive Tribunal Superior de Justicia de Extremadura (högsta domstolen i autonoma regionen Extremadura) mot de avgiftsförordningar som antagits av Ayuntamiento de Tudela och Ayuntamiento de Santa Amalia. France Telecom España väckte i sin tur talan vid den sistnämnda domstolen mot den avgiftsförordning som antagits av Ayuntamiento de Torremayor. Genom respektive talan ifrågasatte dessa teleoperatörer huruvida avgiftsförordningarna var förenliga med unionsrätten. Talan i dessa mål ogillades genom den dom som Tribunal Superior de Justicia de Navarra avkunnade den 30 december 2008, respektive genom domar av den 12 och den 29 juni 2009 som avkunnades av Tribunal Superior de Justicia de Extremadura.
- 16 Vodafone España överklagade de domar som Tribunal Superior de Justicia de Navarra avkunnade den 30 december 2008 och som Tribunal Superior de Justicia de Extremadura avkunnade den 12 juni 2009 till Tribunal Supremo (Högsta domstolen). France Telecom España överklagade den dom som Tribunal Superior de Justicia de Extremadura avkunnade den 29 juni 2009.
- 17 I besluten om hänskjutande undersökte Tribunal Supremo först och främst artiklarna 12 och 13 i auktorisationsdirektivet. Denna domstol uttryckte därefter tvivel på huruvida medlemsstaterna har behörighet att ta ut avgifter för rättigheter att installera faciliteter både från de operatörer som är ägare till elektroniska kommunikationsnät och från de operatörer som endast ägnar sig åt att ta emot tjänster för samtrafik och som därför begränsar sig till att få tillträde till kommunikationsnätet och att använda detta.
- 18 Den nationella domstolen vill för det andra få klarhet i huruvida de aktuella avgifterna uppfyller kraven i artikel 13 i auktorisationsdirektivet.
- 19 Tribunal Supremo anser för det tredje att det även bör kontrolleras om artikel 13 i auktorisationsdirektivet uppfyller de villkor som enligt domstolens praxis ska vara uppfyllda för att en bestämmelse ska ha direkt effekt. Tribunal Supremo har angett att domstolens praxis om den direkta effekten av artikel 11.1 i direktiv 97/13 förefaller tala för en sådan lösning.
- 20 Mot denna bakgrund beslutade Tribunal Supremo att vilandeförklara målen och att ställa följande tolkningsfrågor till domstolen, vilka är identiska för de tre målen C-55/11, C-57/11 och C-58/11:
- ”1) Ska artikel 13 i [auktorisationsdirektivet] tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en avgift för rätten att installera faciliteter på kommunal offentlig egendom får tas ut av operatörer som, utan att vara ägare till nätet, använder detta i syfte att tillhandahålla mobila teletjänster?
- 2) För det fall den aktuella avgiften ska anses förenlig med artikel 13 i [auktorisationsdirektivet], uppfyller då de villkor på vilka avgiften tas ut enligt den omtvistade lokala förordningen kraven i denna bestämmelse på att dels vara sakligt motiverade, proportionella och icke-diskriminerande, dels säkerställa en optimal användning av de aktuella faciliteterna?
- 3) Har artikel 13 i [auktorisationsdirektivet] direkt effekt?”
- 21 Domstolens ordförande beslutade den 18 mars 2011 att förena målen C-55/11, C-57/11 och C-58/11 vad gäller det skriftliga och muntliga förfarandet samt domen.

Begäran om återupptagande av det muntliga förfarandet

- 22 Ayuntamiento de Tudela har, genom skrivelse som inkom till domstolens kansli den 25 april 2012, begärt att det muntliga förfarandet ska återupptas och hävdade att felaktiga förutsättningar låg till grund för generaladvokatens förslag till avgörande av den 22 mars 2012.

- 23 Det följer av fast rättspraxis att domstolen kan besluta att återuppta det muntliga förfarandet i enlighet med artikel 61 i rättegångsreglerna, om den anser att den inte har tillräcklig kännedom om omständigheterna i målet eller om detsamma ska avgöras på grundval av ett argument som inte har avhandlats mellan parterna (se, bland annat, dom av den 26 juni 2008 i mål C-284/06, Burda, REG 2008, s. I-4571, punkt 37, och av den 22 september 2011 i mål C-323/09, Interflora och Interflora British Unit, REU 2011, s. I-8625, punkt 22).
- 24 Domstolen anser att den i förevarande fall har tillgång till alla uppgifter som den behöver för att kunna besvara de frågor som ställts av den nationella domstolen och att målet inte ska prövas med avseende på ett argument som inte har avhandlats inför den.
- 25 Under dessa förhållanden ska Ayuntamiento de Tudelas begäran om återupptagande av det muntliga förfarandet inte bifallas.

Tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 26 Den nationella domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida en nationell lagstiftning, som innebär att en avgift tas ut för användning av kommunal offentlig egendom och att denna avgift tas ut både av operatörer som är ägare till telefonnät som lagts ut på denna egendom och av operatörer som är innehavare av nyttjanderätter samt med rätt till tillträde och samtrafik beträffande dessa telefonnät, omfattas av medlemsstaternas möjlighet enligt artikel 13 i auktorisationsdirektivet att införa avgifter för ”rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom”, varvid avgifterna ska beakta behovet av en optimal fördelning av dessa resurser.
- 27 Den nationella domstolen vill i synnerhet få klarhet i huruvida en sådan avgift kan tas ut inte endast av en operatör som, i enlighet med artikel 11.1 i ramdirektivet, är innehavare av rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig egendom och som, i enlighet med artikel 12 i samma direktiv och artikel 12 i tillträdesdirektivet, kan komma att utnyttja faciliteterna gemensamt med någon annan, utan även av operatörer som tillhandahåller mobila teletjänster med hjälp av dessa faciliteter.
- 28 I enlighet med auktorisationsdirektivet får medlemsstaterna inte ta ut andra avgifter för tillhandahållande av elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster än dem som anges i detta direktiv (se, analogt, dom av den 18 juli 2006 i mål C-339/04, Nuova società di telecomunicazioni, REG 2006, s. I-6917, punkt 35, och av den 10 mars 2011 i mål C-85/10, Telefónica Móviles España, REU 2011, s. I-1575, punkt 21).
- 29 Såsom framgår av skälen 30–32 samt av artiklarna 12 och 13 i auktorisationsdirektivet, har medlemsstaterna endast behörighet att ta ut antingen administrativa avgifter för att täcka de administrativa kostnader som uppkommer för förvaltning, kontroll och genomförande av systemet med den allmänna auktorisationen eller avgifter för nyttjanderätter till radiofrekvenser eller nummer eller för rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom.
- 30 I målet vid den nationella domstolen förefaller denna domstol att utgå från antagandet att de ifrågakommande avgifterna inte omfattas av vare sig artikel 12 i auktorisationsdirektivet eller av begreppet avgifter för nyttjanderätter till radiofrekvenser eller nummer, i den mening som avses i artikel 13 i samma direktiv. Frågan avser därför uteslutande huruvida medlemsstaternas möjlighet att införa avgifter för ”rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom”, enligt artikel 13 i auktorisationsdirektivet gör det möjligt att ta ut sådana avgifter som dem

som är i fråga i målet vid den nationella domstolen. Dessa avgifter tas ut av operatörer som inte är ägare till faciliteterna, men som använder dessa för tillhandahållande av mobila teletjänster och därmed utnyttjar offentligt ägd mark.

- 31 I auktorisationsdirektivet definieras visserligen inte begreppet installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom och inte heller vem som är betalningsskyldig för avgiften för denna rättighet att installera. Det följer emellertid av artikel 11.1 första strecksatsen i ramdirektivet att rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom ska beviljas det företag som godkänts för tillhandahållande av allmänna kommunikationsnät, det vill säga det företag som har rätt att installera nödvändiga faciliteter på marken, under marken och ovanför marken.
- 32 Såsom generaladvokaten angav i punkterna 52 och 54 i sitt förslag till avgörande, avser begreppen faciliteter respektive installera, sådana fysiska infrastrukturer som möjliggör tillhandahållande av elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster respektive fysiskt inrättande på den ifrågakvarande offentliga eller privata egendomen.
- 33 Härav följer att det endast är innehavaren av de rättigheter att installera faciliteter som avses i artikel 13 i auktorisationsdirektivet som kan vara betalningsskyldig för avgiften för dessa rättigheter. Denne är dessutom ägare till de faciliteter som installeras på, över eller under den ifrågakvarande offentliga eller privata egendomen.
- 34 Sådana avgifter som de som är i fråga i målet vid den nationella domstolen får därför inte tas ut som avgifter för "rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom", i den mening som avses i 13 i auktorisationsdirektivet. Dessa avgifter tas nämligen ut av operatörer som inte är ägare till faciliteterna, men som använder dessa för tillhandahållande av mobila teletjänster och därmed utnyttjar offentligt ägd mark.
- 35 Av det ovan anförda följer att den första frågan ska besvaras med att artikel 13 i auktorisationsdirektivet ska tolkas så, att den utgör hinder för att en avgift för rätten att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom tas ut av operatörer som, utan att vara ägare till faciliteterna, använder dessa i syfte att tillhandahålla mobila teletjänster.

Den andra och den tredje frågan

- 36 Med beaktande av svaret på den första frågan ska endast den nationella domstolens tredje fråga besvaras. Den nationella domstolen har ställt denna fråga för att få klarhet i huruvida artikel 13 i auktorisationsdirektivet har direkt effekt, så att enskilda, under sådana förhållanden som dem som föreligger i målet vid den nationella domstolen, kan åberopa denna bestämmelse vid de nationella domstolarna.
- 37 Det framgår av domstolens fasta praxis att då bestämmelser i ett direktiv med hänsyn till sitt innehåll är ovillkorliga och tillräckligt precisa, har enskilda alltid rätt att vid nationella domstolar åberopa dessa gentemot staten, antingen när staten har underlåtit att inom den föreskrivna fristen införliva direktivet med nationell rätt eller när staten har införlivat direktivet felaktigt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 oktober 2004 i de förenade målen C-397/01-C-403/01, Pfeiffer m.fl., REG 2004, s. I-8835, punkt 103, av den 17 juli 2008 i de förenade målen C-152/07-C-154/07, Arcor m.fl., REG 2008, s. I-5959, punkt 40, och av den 24 januari 2012 i mål C-282/10, Dominguez, punkt 33).
- 38 Såsom generaladvokaten angav i punkterna 48, 97 och 98 i sitt förslag till avgörande, uppfyller artikel 13 i auktorisationsdirektivet dessa kriterier. I denna bestämmelse föreskrivs nämligen i ovillkorliga och precisa ordalag att medlemsstaterna får införa avgifter för rättigheter i tre särskilda fall, nämligen för nyttjanderätter till radiofrekvenser eller nummer eller för rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom.

- 39 Av vad anförts följer att den tredje frågan ska besvaras så, att artikel 13 i auktorisationsdirektivet har direkt effekt. Enskilda kan därför åberopa denna bestämmelse direkt vid en nationell domstol för att angripa tillämpningen av ett myndighetsbeslut som är oförenligt med denna artikel.

Rättegångskostnader

- 40 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/20/EG av den 7 mars 2002 om auktorisation för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (auktorisationsdirektiv) ska tolkas så, att den utgör hinder för att en avgift för rätten att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom tas ut av operatörer som, utan att vara ägare till faciliteterna, använder dessa i syfte att tillhandahålla mobila teletjänster.**
- 2) **Artikel 13 i direktiv 2002/20 har direkt effekt. Enskilda kan därför åberopa denna bestämmelse direkt vid en nationell domstol för att angripa tillämpningen av ett myndighetsbeslut som är oförenligt med denna artikel.**

Underskrifter